

Bylininkų įgaliotiniai Žemaitijos teismuose XVII a. pradžioje

DARIUS VILIMAS

Lietuvos istorijos institutas, Tilto g. 17, 01101 Vilnius
El. paštas dariusvilimas@hotmail.com

LDK pavietų teismų knygos dar nepakankamai ištirtos. Straipsnio tikslas – aptarti išlikusių XVII a. pradžios Žemaitijos pilies ir žemės teismų knygų turinį kaip pagrindinę šaltinių bazę teismo įgaliotinių (advokatų) istorijos tyrimams, sudaryti pirminį įgaliotinių sąrašą.

Raktažodžiai: Žemaitijos teismų juridinė kultūra XVII a. pradžioje, rankraščių LDK žemės ir pilies teismo knygų sandara, Trečiasis Lietuvos Statutas, žemaičių bajorija, advokatūros priešistorė

Tyrimo tikslas. Pradedamas profesionalių Žemaitijos teismo bylininkų įgaliotinių, proadvokatų, tyrimas. Siekiama sudaryti pirminį tokių asmenų sąrašą, aptarti jų darbo pobūdį ir kompetencijas.

Problema. Pavietų teismų sistema Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje susiformavo po XVI a. 7-ojo dešimtmečio reformų ir juridiškai įtvirtinta Antrajame Lietuvos Statute (1566). Visuose administraciniuose valstybės vienetuose (taip pat Žemaitijoje) įsteigti pilies, žemės ir pakamario teismai. Trečiasis Lietuvos Statutas (1588) papildė jau suformuotą LDK teismo sistemos modelį, be didesnių pakeitimų egzistavusį beveik 200 m. iki pat XVIII a. pabaigos reformų. Teismų reforma ir jų kompetencijos atskyrimas – žemės teismui liko civilinės, pilies teismui – kriminalinės, pakamario – valdų ribų ginčai, įnešė daugiau tvarkos į teisenos dalykus. Šalia pavietų seimelių teismai tapo ta vieta, kur viešojoje erdvėje buvo sprendžiami bajorų tarpusavio ginčai, tvirtinamos jų atliktos finansinės operacijos ar kiti svarbūs reikalai. Detaliai fiksuota ne tik teismo ginčo eiga, bet ir susitaikymas ar nuosprendis. Tačiau patys bajorai į teismą dažniausiai atvykdavo tik tada, kai reikėdavo atlikti notarinį veiksma – į knygą įrašyti vieną ar kitą jiems reikalingą dokumentą arba gauti jau anksčiau įrašyto dokumento nuorašą. Kai reikalas pasisukdavo link ilgo bylinėjimosi, bajorai dažnai stengdavosi atsiųsti savo įgaliotinius su raštiškais įgaliojimais, o patys į teismą atvykdavo tik bylai baigiantis (priesaikai, protestacijai). Tokių bylininkų įgaliotinių, arba, nūdienos žodžiais tariant, advokatų, sluoksnio formavimasis Žemaitijoje yra pagrindinis šio tyrimo objektas.

Tešiant Žemaitijos juridinės kultūros tyrimą XVII a. pradžioje [57–63], būtina aptarti bylų įgaliotinius jos teismuose. Trečiasis Lietuvos Statutas (1588) numatė dvejopą atstovavimą teisminiuose ginčiuose: IV skirsnio § 55 nusakytos pavaduotojų funkcijos (*о заступованью у суду одгному за другою*), § 56 apibrėžia įgaliotinių kompetencijos ribas [72, 608].

Žemaitija buvo vakariausias LDK regionas, įsiterpęs tarp protestantiškų Prūsijos ir Kuršo. XVII a. pradžioje ją sudarė 26 valsčiai. Bajorų pilies, žemės ir pakamario teismai dirbo Raseiniuose, nuo 1574 m. – administraciniame seniūnijos (kunigaikštystės) centre. Išskirtinis Žemaitijos bruožas buvo tas, kad dėl sąlyginės bajorijos (8–10 % visų gyventojų) notarinių ir teisminių reikalų gausos jau XVI a. paskutiniajame dešimtmetyje žemės teisme pradėtos vesti atskiros aktų (notarinių), einamųjų reikalų (vaznių pranešimai ir bajorų skundai) ir teismo bylų dekretų knygos. Kituose valstybės pavietuose įrašų būta mažiau, todėl ir tokia tematinė perskyra įgyvendinta daug vėliau. Yra išlikusių ir XVII a. pradžios Žemaitijos pilies teismo knygų.

Kadangi daug išliko to laikotarpio Žemaitijos teismų knygų, nutarta susikoncentruoti į XVII a. pirmąjį dešimtmetį, kurio knygos neturi didesnių chronologinių pertrūkių ir atskleidžia pakankamai išsamią bylinėjimosi panoramą. Išlikusi teismo knygų medžiaga suteikia daug žinių apie bajorų bylų įgaliotinius, o bylos pusių pavaduotojų (*заступица*) atvejai pavieniai ir fragmentiški. Todėl šįkart aptarsime tik įgaliotinius ir jų funkcijas bylose.

Pats įgaliojimų pobūdis yra skirtingo lygmens. Ne visais atvejais teismo ginčiuose naudoti įgaliotinių paslaugomis. Teisminių skundų (protestacijų) įrašymui jų paslaugų nereikėdavo. Visai kas kita, kai ginčinkų laukdavo ilgas ir smulkmenišką bylinėjimasis, kuriam reikėjo teisinės kvalifikacijos: išmanyti Lietuvos Statuto normas, pasižymėti paprasčiausia iškalba. Tada profesionalaus įgaliotinio atstovavimas būdavo neišvengiamas.

Teismo knygų medžiaga rodo, kad įgaliotiniai pasitelkiami ir notariniams funkcijoms – raštų peraktavimui, kai aktuotojas negalėdavo dalyvauti posėdyje ar neturėjo tam laiko (tai pasakytina apie didikus arba bajorus). Neteisingai paduotų šaukimų atveju atvykdavo ne atsakovai ar jų įgaliotiniai, o tų valdų, kur tas dokumentas patekdavo, savininkai arba jų įgaliotiniai, net neturėję teisės bylinėtis, tik nutraukti bylą. Pavyzdžiui, 1607 06 23 d. Jonas Mykolaitis Vištoltas per Joną Bogušą skundėsi dėl Reginos Bogušaitės Sebestijonienės Vištoltienės grasinimų ir sumušimų. Atsiliepęs Vaitiekaus Stanislovaičio įgaliotinis Vaitiekus Januškevičius šaukimus naikino, nes jie padėti Ganipruvos dvare, kuri šis ilgą laiką valdo. Parodyta keletas keliolikos metų senumo raštų. Ieškovų įgaliotinis atkirto, kad velionis Sebestijonas Vištoltas tai padarė tik tam, kad išsisuktų nuo teisingumo, susitaręs su V. Stanislovaičiu, iš tikro Vaitiekus tų dvarų niekada nevaldė. Teismas liepė kitos sesijos penktąją dieną atvykti pačiai R. Vištoltienei kartu su V. Stanislovaičiu [19, 116/96–116v/96v]. Šie faktai pavieniai ir nesudaro tokių įrašų daugumos. Tikrieji bylininkų įgaliotiniai teismo dekretų knygosose užfiksuoti kasdien, jie dirba po keletą ar keliolika metų ir tiesiog bylinėjasi: pateikia skundus (ne visada) su vaznių atliktomis įvykio vietų apžiūromis, veda teisminį ginčą, cituoja Trečiojo Lietuvos Statuto straipsnius, pateikia teismui jo įvykių versiją patvirtinančius ar paneigiančius dokumentus, protestuoja ir apeliuoja į Lietuvos Vyriausiąjį Tribunolą, jei netenkina nuosprendis, reikalauja pervesti bylas į kitus teismus, jei ginčo pobūdis prieštarauja teismo kompetencijai. Tačiau priešai ir bausmes atlieka ne jie, o patys ginčinkai ir / ar jų atsivesti liudininkai, dažniausiai bajorai.

Šie bylininkų įgaliotiniai, „advokatai“, aptinkami tose Žemaitijos teismų knygos, kur įrašyta teisminių procesų eiga. Tai daugiausia (be retų išimčių, kai bylos susimaišė ir

netyčia pateko į vadinamąsias aktų, t. y. notarines, teismo knygas) bylų dekretų knygos. Apie Žemaitijos žemės teismo knygų skaičių, rūšis ir dydį jau rašyta [57]. Peržvelgdami Žemaitijos žemės teismo bylų dekretų (vadinamosios B serijos) knygas (žr. lentelę), matome, kad nepaisant didelio knygų skaičiaus ir jų apimties, bylinėjimasis dažniausiai užima mažesnę jų dalį.

* * *

Taigi galime išskirti tas Žemaitijos žemės teismo bylų dekretų knygas ar jų dalis, kur ir aptinkame bylininkų igaliojinius. Iš Žemaitijos žemės teismo aktų (A serijos) 1600–1610 m. 14 knygų serijos mums aktuali tik viena [2] teismo dekretų knyga (1601–1637), matyt, ten patekusi netyčia – tarp 1601 m. žiemos sesijos bylos (98 vnt.) 207 lapų. Žemaitijos žemės teismo bylų serijoje (B serija) 1600–1610 m. yra 32 rankraštinės knygos. Mums aktualios 30 knygų (viena nunykusi, viena – aktų knyga). Jos skirtingo dydžio, nuo kelių iki kelių šimtų lapų, nors ir mažesnės už aktų knygas. Įrašų skaičius jose svyruoja nuo keliolikos iki 1 058. Vaznių kvitai, bajorų skundai ar jų pilnavojimas (atvykimas į teismą dėl jam reikalingo dokumento peraktavimo iš kito bajoro) sudaro smulkių įrašų (einamųjų reikalų) knygas, o teismo bylų (procesų) knygose randame stambesnės apimties dokumentus. Įdomu tai, kad einamųjų reikalų knygų įrašų yra daugiau nei procesų knygų įrašų, tai leidžia spėti, kad ne visi bajorų skundai tapdavo procesais – dažnai ginčिनinkai susitaikydavo (ar bent pasižadėdavo taikytis).

Lentelė. Žemaitijos žemės teismo bylos 1600–1610 m., B serija (VUB RS, f. 7)

Nr.	Kn. pavadinimas	Lapų sk.	Papildomos sign. f. 7	Metai	Įrašų sk.	Vyraujanti įrašų rūšis
395	Žemaitijos ŽTB	162	31, M 37a	1600	390	Vaznių kvitai (44,5 %), skundai
396	Žemaitijos ŽTB	79	32, Ž 1337b	1600	194	Vaznių kvitai, skundai
397	Žemaitijos ŽTB	282	33, 38	1600	177	Bylos
398	Žemaitijos ŽTB	144	34, Ž 1339	1600	100	Bylos
399	Žemaitijos ŽTB	74	35, Ž 1340	1601	211	Vaznių kvitai, skundai
400	Žemaitijos ŽTB	202	36, Ž 1341	1601	667	Daugiau kaip pusė – vaznių kvitai
401	Žemaitijos ŽTB	325	37, ŽB 44	1602–1603	1058	Didžioji dalis – vaznių kvitai
402	Žemaitijos ŽTB	309	38, ŽB 43	1603	198	Bylos
403	Žemaitijos ŽTB	146	39, ŽB 46,	1604	374	Vaznių kvitai, skundai
404	Žemaitijos ŽTB	178?	40, ŽB 47	1605	247	Vaznių kvitai
405	Žemaitijos ŽTB	145	41, ŽB 49	1605-1606	221	Vaznių kvitai, skundai
406	Žemaitijos ŽTB	243	42, ŽB 50	1605	100	Trumpos bylos
407	Žemaitijos ŽTB	154	43, ŽB 51	1605	75	Bylos
408	Žemaitijos ŽTB	254	44, ŽB 53	1606	153	Bylos, kn. apnykusi
409	Žemaitijos ŽTB	280	42a, ŽB 42	1602	184	Bylos, kn. apnykusi

Lentelė. (Tęsinys)

Nr.	Kn. pavadinimas	Lapų sk.	Papildomos sign. f. 7	Metai	Įrašų sk.	Vyraujanti įrašų rūšis
410	Žemaitijos ŽTB	140	45, ŽB 54	1607	301	Vaznių kvitai, bajorų atvyk.
411	Žemaitijos ŽTB	151	46, ŽB 57	1607	88	Bylos
412	Žemaitijos ŽTB	49	47, ŽB 58	1607	115	Vaznių kvitai, skundai
413	Žemaitijos ŽTB	219	48, ŽB 60	1608	90	Bylos
414	Žemaitijos ŽTB	386	ŽB 48	1605	159	Vaznių kvitai, neatvykimai
415	Žemaitijos ŽTB	148	ŽB 52	1606	318?	Vaznių kvitai, skundai
416	Žemaitijos ŽTB	234	ŽŽB 56	1607	108	Skundai
417	Žemaitijos ŽTB	257	ŽB 61,49	1608	137	Notarinė knyga
418	Žemaitijos ŽTB	85	ŽB 62,50	1608	?	Neišduodama
419	Žemaitijos ŽTB	91	ŽB 63,51	1608	55	Bylos
420	Žemaitijos ŽTB	27	ŽB 66,52	1609	78	Vaznių kvitai
421	Žemaitijos ŽTB	12	53, ŽB 67	1609	33	Vaznių kvitai, skundai
422	Žemaitijos ŽTB	81	54, ŽB 65	1609	50	Bylos
423	Žemaitijos ŽTB	172	ŽŽB 55	1607	98	Bylos
424	Žemaitijos ŽTB	157	ŽB 68	1609	78	Bylos, kn. apnykusi
425	Žemaitijos ŽTB	183	55, ŽB 69	1610	121	Bylos
429	Žemaitijos ŽTB	23	ŽB 59	1603	12	Bylos, jau neišduodama

Pilies teismui Lietuvos Statutai skyrė kriminalinių bylų tyrimą, taigi jos turėtų visiškai skirtis nuo žemės teismo knygų. Kadangi tai baudžiamoji institucija, knygose, tikėtina, turėtų būti užfiksuota daug skiriamų bausmių (ir mirties), banicijų, tačiau joje pasitaiko įvairių įrašų. Taip atsitiko todėl, kad pilies teismai dirbo dažniau nei žemės teismai – maždaug po dvi savaites, beveik kas mėnesį, taigi iš esmės jie buvo pirmos instancijos įstaigos, jose patogiau skubiai aktuoti visus dokumentus. Šio tyrimo laikotarpiui priklauso pirmoji Žemaitijos pilies teismo knyga (1602–1607) [1], kuri papildo žemės teismo knygų medžiagą, iš viso joje 204 įrašai 407 lapuose. Šios pilies teismo knygos turinys mišrus, yra ir notarinių įrašų (keliolika), tačiau vyrauja teismo bylos, neteisminių įrašų ten tik 76. Taigi iš viso tiriame 32 Žemaitijos teismų knygas.

* * *

Teismuose įgaliotiniai dažniausiai dalyvaudavo su raštišku įgaliojimu, kartais, jei atvykdavo pats bylininkas, jis įgaliodavo „savo bičiulį“ žodžiu. Tačiau įgaliojimų ribos skyrėsi – kartais įgaliotiniai gaudavo teisę ne bylinėtis, o tik sustabdyti bylą arba naikinti šaukimus. Dažniausiai taip daroma, kai teismo šaukimas nuneštas ne tuo adresu. Pasitaikydavo ir sudėtingesnių atvejų: 1607 06 25 Raseiniuose Janas Dymleris per Vaitiekų Januškevičių šaukė į teismą Oną (Ganna) Foliangen Fridrichienę Taubienę, Tirkšlių laikytoją, kuriai su raštišku

įgaliojimu atstovavo Vaitiekus Norvidas. Teismo paliepimu perpasakotas skundas, kad O. Taubienė 1606 09 12 asmeniškai su būriu tarnų, pavaldinių ir pagalbininkų užpuolė kurtis J. Dymlerio kaimus Telšių valsčiuje, netoli Ventos, kuriuos jis teisėtai ilgą laiką valdė, gavęs juos kaip didelės sumos užstatą dviem raštais iš velionio Fridricho Taubos. Kaimai su priklausiniais ir valstiečių turtu iš J. Dymlerio buvo atimti. V. Januškevičius prikibo prie V. Norvidui duoto įgaliojimo, neva, jis duotas tik atsakymui (*обмова*), ne bylinėjimuisi (*на зыскъ и на страту*), todėl pagal III LS IV skirsnio § 10 reikalavo anuliuoti O. Taubienės įgaliojimą. V. Norvidas tebetvirtino, kad byla neturi būti nagrinėjama, todėl jis čia atvyko tik pasakyti, kad byla yra nenagrinėtina, ji turi būti nagrinėjama valdovo teisme. Tuomet Vaitiekus perskaitė O. Taubienės, dabartinės Engerbertienės Fitingienės, raštą lenkų kalba, kuriame sakoma, kad ji, J. Dymlerio šaukiama dviem šaukimais dėl atėmimo kaimų Telšių valsčiuje, čia neturinti atsakinėti, nes kalbama apie valdovo Tirkšlių dvaro kaimus, kurie duoti jai valdyti iki gyvos galvos, po to užstatyti už pinigus, todėl tai ne žemės teismo kompetencija. Po ginčų teismas nutarė, kad atsakovas turi teisę reikalauti pinigų, nes pagal pirmą raštą velionis F. Tauba paėmė iš ieškovo 2 000 talerių ir 30 grašių, pagal antrą – 1 666 talerius ir 24 grašius. Ieškovas turėjo raštus tiems kaimams ir atsakovė neturėjo teisės jų jėga atimti. Todėl už smurtą (gvoltą) ir nesumokėtą činšą už 1606 m. reikia iš atsakovės J. Dymlerio naudai išieškoti 232 kapas lietuviškų grašių. Bauda turi būti išieškota iš Tirkšlių dvaro [19, 123/103–128v/108v]. Ne visada įgaliotiniai atstovaudavo savo ir giminaičių interesams: 1609 10 16 žemės teisme vietos žemionis Mykolas Norvidas per V. Januškevičių skundėsi Vaitiekumi Norvidu bei sutuoktiniais Matysu Staškevičiumi ir Kotryna Jurgaitė Norvidaite. Ginče dėl turtų dalybų po jų motinos mirties atsakovams atstovavo Baltramiejus Skirmantas [28, 64v–66].

Didžiąją dalį žemės ir pilies teismų bylinėjimosi užėmė ginčai dėl neatiduotų piniginių ar daiktinių skolų, įvairaus smurto, vagysčių ar apiplėšimų, neteisingo elgesio su globotinių turtu ir pan. Jau pasitaiko ir skiriamų banicijų. 1607 06 22 Raseiniuose nagrinėta byla tarp Lenarto Jonaičio Buivido ir Jono Stanislovaičio Buivido. Atvykęs L. Buividas per Augustiną Songailą skundėsi J. Buividu dėl sumušimo, atimto vežimaičio su arkliu ir grasinimo jo sveikatai. Atsakovas neatvyko, todėl pradėta įrodinėti, kad tai paskutinis teismalaikis. Parodytas L. Buivido skundas dėl to įvykio pilies teisme (1607 06 15) ir prašoma leisti prisiekti dėl nuostolių. Po priesaikos atsakovui būtų skirta didelė bauda, todėl pats ieškovas atsisakė dalies baudos priedų. Sutartą dieną jis prisiekė, o atsakovas turės sumokėti 50 kapų lietuviškų grašių ir atsėdėti 6 savaites kalėjime. Sprendimas dėl banicijos skelbimo siunčiamas valdovo teismui. Pinigus reikės išieškoti iš kaltininko turto [19, 104/84–104v/84v].

1603 05 28 žemės teisme Stanislovas Stankevičius Bilevičius per A. Semašką šaukė Joną Stankevičių Bilevičių, nuo kurio atvyko įgaliotinis Juozapas Liulia. A. Semaška pareiškė, kad jo ponas nori su atsakovu kalbėti ir išsiaiškinti dėl visų skriaudų ir nuostolių, parodė Jono skolraštį su jo antspaudu ir parašu (1603 04 02), kur rašoma, kad atsakovas iš ieškovo pasiskolino du apsiaustus (*опончы*), didelę ir mažą keptuves bei gertuvę, varinį puodą (viskas įkainota). Daiktus jis žadėjo atiduoti 1603 05 03 S. Bilevičiui priklausančiame Bilevičių dvare, jei ne, žadėjo sumokėti dvigubai. Atsakovo įgaliotinis atkirto, kad jo klientas niekada skolraščio nedavęs, lapelis tėra plikas raštas, nes tik su vienu antspaudu. Teismas konstatavo, kad atsakovai išsisukinėjo ir išvyko iš teismo, todėl priteisė baudą, bet tik už daiktus – 23 kapas lietuviškų grašių be priedų ir sau teismpinigių 46 lietuviškus grašius, kuriuos ieškovas teismui jau atidavė. Baudą reikia išieškoti iš viso Jono turto Stanislovo naudai [10, 5v–6]. Raseiniuose 1600 10 12 Jadvyga Motiejaitė Rusteikaitė Simonienė Stanisloviene per

A. Songailą skundėsi Kasparu Adomaičiu Rusteika, kad šis, įkalbėtas žmonos Kotrynos Mykolaitės Kuniavskos, 1600 01 29 su pagalbininkais užpuolė velionio vyro jai paliktą Rusteikavičių dvarelį Veliuonos valsčiaus Rusteikovičių lauke, sumušė ten buvusį jos sūnų su žmona, viską išplėšė ir išsivežė, pavogti ir dokumentai. Teismas, remdamasis III LS, nustatė, kad užpuolikas tik perėmė velionio brolio turtą po jo mirties. Jei kas dingo iš Jadvygos asmeninių daiktų, tegu teisiasi. Kasparas nuosprendžio nepripažino ir apeliavo į Lietuvos VT, ir tai leista [5, 54–57v].

1602 01 11 Kristina Martynaitė Stanisloviene šaukė į žemės teismą Barborą Jonaite Povilienę ir jos sūnų Joną Povilaitį Filipavičių dėl jos užpuolimo grėbiant šieną nuosavoje šienpievėje. Ieškovė sumušta, pagrobti 3 vežimai šieno. Atsakovai per V. Norvidą aiškino nieko nežinantys, teismas liepė bylinėtis toliau. Nors atsakovai ir teigė esantys nekalti ir nieko dėl užpuolimo nežinantys, net prašė leisti prisiekti, liepta atsakovei prisiekti dėl nuostolių, po to atsakovai turėtų sumokėti baudą ir gautų 6 savaites kalėjimo. Atsakovai apeliavo į Lietuvos Vyriausiąją Tribunolą, ir tai leista [17, 17–17v]. Raseiniuose 1601 06 27 Matysas Sandominskis įrašė skundą savo Biržynėnų dvaro pavaldinių Andriaus Mykolaičio ir Ambraso Šimkaičio vardu dėl Vanagų kaimo suolininkų Martyno ir Matyso Petuchų, kad šie 1601 06 25 Vanagų kaimo gatvėje užtvėrė kelią važiuojant iš mugės Kurtuvėnų miestelyje ir atėmė 2 arklius su įranga [8, 63v]. Net ir abejotini bajorai turėjo įgaliotinius: 1609 10 15 į žemės teismą atvykęs Jono Povilaičio Gruževskio įgaliotinis Vaitiekus Januškevičius norėjo atsakyti į Simono Laurynaičio Rimkevičiaus skundą dėl Starviniškių dvaro ir jame esančio kito turto priklausomybės (S. Rimkevičius save vadino bajoru). Atsišaukęs Simono įgaliotinis V. Norvidas teigė, kad jo klientas serga. V. Januškevičius pasakė, kad ieškovas yra to paties Gruževskio pirktinis baudžiauninkas, pavaldinys ir miestelėnas. Pasiūstas mokytis jis kažkur pabėgo, ilgai buvo dingęs, dar sugrįžo ir kvailioja. Teismas bylą nukėlė, o J. Gruževskiui leido bylinėtis dėl Simono kilmės [28, 57–57v].

Būta ir įdomių nutikimų. 1600 10 20 Jono Baltramiejaičio įgaliotinis Vaitiekus Norvidas skundėsi vazniu Petru Andriejajū Jamontu dėl to, kad 1599 02 06 J. Baltramiejaičiui esant pas LDK stalininko Aleksandro Radziminskio tarnus Raseiniuose, P. Jamontas, gerdamas su klebonijos namuose pas Lauryną Kovalį saugomu kaliniu, miestiečiu Florijonu Grygoraičiu, pasodintu dėl pavogto kilimo, susiginčijo su J. Baltramiejajū, jį smarkiai sumušė ir per naktį laikė sukaustytą grandinėmis. Atsakovas atvyko ir parodė kelis nukėlimo raštus nuo LDK stalininko ir nuskriausto tarno, teisinantis liga. Teismas liepė J. Baltramiejajū prisiekti dėl ligos, tas prisiekti nenorėjo, todėl atsakovas atleistas nuo kaltinimų. V. Norvidas norėjo gauti apeliaciją į Lietuvos VT, tačiau teismas to neleido [5, 149–149v]. 1602 01 29 Petras Kasperaitis per V. Norvidą skundėsi Mikalojumi Martinkevičiumi dėl to, kad 1601 m. per Visus Šventuosius norėjęs atiduoti Mikalojui pasiskolintus 10 kapų lietuviškų grašių, bet jis nenorėjo paimti. Neradęs vaznio, per kurį galėtų įteikti pinigus, susirado 7 liudininkus bajorus ir vėl norėjo pinigus atiduoti, bet ir tada priimti pinigų nenorėjo. Tad jis pinigus paliko pilies teisme matant vazniui ir 2 liudininkams bajorams ir pranešė apie jų nepriėmimą. Atsakovo įgaliotinis A. Songaila pareiškė, kad per Visus Šventuosius jo klientas visą dieną laukė Petro su pinigais savo namuose, bet šis nepasirodė. Parodytas išrašas iš žemės knygų (1601 11 08), kur vaznys patvirtina tą atvykimą. Teismas atleido M. Martinkevičių nuo P. Kasperaičio kaltinimų, nes tai tebuvo „pliki žodžiai“, bet jei norės, M. Martinkevičiui palikta teisė su ieškovu dėl to bylinėtis [17, 153v–154v].

Raseiniuose 1605 06 28 Andrius Venclovaitis per Adomą Semašką skundėsi Mikalojumi ir Stanislovu Jonaičiais Ganusavičiais, kurie į teismą atvyko ir įgaliojo Joną Bogušą. Perskaitytas skundas, kuriame sakoma, kad mirus jų broliui Venclavui Jonaičiui, ieškovo tėvui, jie buvę jo globėjais kaip dėdės, o velionio pusbroliai. Jie apsikeitė jo ir savo žemių dalimis Šaukote, Tendžiogalos valsčiuje, su žemioniu Stanislovu Mykolaičiu Stankevičiumi Bilevičiumi. Dabar, ieškovui pasiekus pilnametystę, atsakovai iš valdų lygaus trečdaliai jam išskirti nenori, taip darydami nuostolį. A. Venclovaitis skundėsi ir Stanislovu Jonaičiu, kad 1604 06 16 užpuolęs ir sumušęs jį, brolėną, vaikštinėjusį netoli javų prie savo namų Šaukote, netoli Gomertos ežero. M. Ganusavičiaus įgaliotinis atsakė, kad jokių dvaro dalių ieškovui jie neturi atiduoti, tegul jis bylinėjasi su S. Stankevičiumi, tačiau A. Semaška vis tiek reikalavo dvaro dalies. Teismas konstatavo, kad Stanislovas ir Mikalojus Jonaičiai, besimainydami dvareliais, atidavė S. Stankevičiui ir tą dvarelį dalį, kuri priklausė A. Venclovaičiui. Liepta išskirti ieškovui dalį Stanislovo dvarelį, dėl sumušimo atsakovai sakė, kad galėjo kada ir suduoti paaugliui (*детина*), jei jis neklauso, nutarta, kad globėjai gali „pauklėti“ jaunuolį [14, 193–193v].

Įgaliotiniai bylinėjosi ir nužudymo bylose: 1607 02 06 vietinis žemionis Bartlamiejus Stanislovaitis per J. Bogušą šaukė į pilies teismą LDK didįjį maršalą, Valkavisko seniūną Kristupą Monvydą Dorogostajskį dėl to, kad K. Dorogostajskio Baisogalos pavaldiniai sumušė jo sūnų Andrių Baltramiejaitį, kuris nuo sumušimų mirė. Iš atsakovų pusės atvyko Upytės pakamaris Stanislovas Bialozaras, Baisogalos pareigūnas Balceras Šumirskis ir raštiškas maršalo įgaliotinis V. Norvidas. Su ieškovu jie visi nutarė susitaikyti: atvykti į Maniūnų kaimą ir įvykdyti teisingumą, nubausdami to kaimo pavaldinius. Upytės pakamaris, bylinėjęs su ieškovu dėl miško, tądien vietoje turės su juo susitaikyti. Jei nesusitaikys, kaip žadėję, tada pilies ir žemės teismuose teisis toliau [1, 312v–313].

* * *

Žemaitijos teismuose besibylinėjantys kitų LDK regionų gyventojai dažniausiai naudodavosi vietinių įgaliotinių paslaugomis, nors pasitaikydavo ir išimčių. 1602 01 31 Vilniaus pavieto žemionio Motiejaus Podlipskio įgaliotinis V. Norvidas šaukė į žemės teismą Joną Stanislovaitį Drozdovskį ir jo žmoną Oną Stanislovaitę Šystovską, tačiau jie, šaukti paskutiniu teism laikiu, neatvyko ir nieko neatsiuntė. Vietoje žodinio skundo perskaitytas šaukimas, kuriame jie kaltinami neatidavę 30 kapų lietuviškų grašių. Parodytas skolraštis (1599 16 27), pagal kurį skolintojai pasižada pinigais atiduoti 1600 12 17 Alsėdžių miestyje, vaito Petro Bulato namuose. Skolininkas gavo baudą – 70 kapų lietuviškų grašių, taip pat sumokėti teismui 2 kapas grašių ir 20 lietuviškų grašių [17, 174–177]. 1600 10 05 Raseiniuose Naugarduko vaivados Teodoro Skumino įgaliotinis A. Songaila pareiškė, kad Lietuvos Vyriausiasis Tribunolas nagrinėjo Žemaitijos žemės teismo 1597 m. rudens apeliaciją, pagal kurią buv. vietos žemės teisėjienė Kazimierienė Orvidienė Ona Belevičiūtė reikalavo teisme atsakyti vaivados Jurbarko dvaro Paežerių pavaldinius (vardai nurodyti) ir Tryškių vaitą, kurie šioje žemės sesijoje turėję prisiekti, kad nėra kalti dėl pabėgusių valstiečių. A. Songaila statė priesaikininkus, bet ieškovė juos nuo priesaikos atleido, pareiškusi, kad jie nėra atsakingi už bėglius [5, 4v]. 1608 10 16 Raseiniuose Upytės pavieto žemionis Andrius Jančevskis ir jo žmonos Galškos Jonaitės Šemetaitės įgaliotinis A. Songaila skundėsi Šiauduvos tįjūnu ir valdovo maršalu Vaitiekumi Jurgaičiu Belevičiumi, už kurį atvyko įgaliotinis Juozapas Liulia. Perskaitytas šaukimas, kuriame sakoma, kad 1601 06 12, palikdama šį pasaulį LDK virtuvininkienė ir Tverų tįjūnienė Stanisloviene Šemetienė Darata

Simonaitė Mickevičiūtė ir turėdama kaip užstatą iš grafo Jono Karolio Chodkevičiaus, Žemaitijos seniūno už 3 000 kapų lietuviškų grašių 5 kaimus Ritinių vaitystėje, iš tos sumos paliko 200 kapų lietuviškų grašių Galškai Šemetaitėi Kilčevskai. Šiuos pinigus maršalas V. Belevičius turėjo jai atiduoti, dar Galškai reikėjo atiduoti keletą indų ir du gabalus audinio rietimo. Dabar maršalas kaimus laiko, minėtos sumos ir daiktų Galškai atiduoti nenori. Įrodydamas teisumą A. Songaila parodė 1602 01 17 velionės testamentą ir prašė Žemaitijos žemės teismo knygoje. Maršalo įgaliotinis atsakė, kad jis pinigų atiduoti dabar negalys, nes seniūnas kaimų neišpirkęs, prašoma leisti prisiekti. Teismas nusprendė, kad dar ne laikas atiduoti pinigus, be to, užrašyti ne visi daiktai. Priesaika skirta penktąją ateinančios sesijos dieną, jei prisieks, maršalas turės atiduoti visus daiktus. Ieškovo įgaliotinis nuosprendžio nepripažino ir apeliavo į Lietuvos VT, tą teismas leido [25, 81–83v].

1602 01 23 Žemaitijos seniūno grafo Jono Karolio Chodkevičiaus tarnautojas Marekas Ilokavičius per J. Mackevičių šaukė į teismą vaznį Steponą Stanislovaitį, kuris neatvyko. Perskaitytas šaukimas (1602 01 16), kuriame vaznys kaltinamas iš M. Ilokavičiaus pasiskolinęs (1601 03 05) ir neatdavęs 5 kapų lietuviškų grašių. Pinigus žadėta atiduoti Mareko Pukėnų namuose Telšių valsčiuje 1601 m. per šv. Mykolą (09 29). Parodytas skolaštis, todėl skolininkas nubaustas bauda: iš viso 30 kapų lietuviškų grašių, dar 1 kapą lietuviškų grašių turėjo sumokėti teismui [17, 98–100].

Raseiniuose 1603 06 30 Ukmergės vėliavininko ir Šiaulių vietininko Jono Siesickio įgaliotinis Stanislovas Urbonavičius to valsčiaus Uždubysio vaito Matyso Juknaičio vardu skundėsi žemionimis sutuoktiniais Mikalojumi Povilaičiu Bukovskiu ir Marina Danilevna Bukovskaja, kurie neatvyko ir nieko neatsiuntė. Skųstasi, kad M. Bukovskaja, raštu žadėjusi aktuoti sklypų užstatymą M. Juknaičiui 1602 m. vasaros sesijoje, to nepadarė ir pažeidė įstatymus. Bukovškių užstatymo raštą parodė S. Urbonavičius, pagal jį M. Juknaičiui užstatomi įvairūs sklypai Beržėnų valsčiuje už 15 kapų lietuviškų grašių (pinigus jis atidavė). Parodytas atskiras 1602 03 10 jų raštas, kuriame pasižadama užstatymą aktuoti 1602 m. vasaros sesijoje. Kadangi žadėta neatvykimo atveju mokėti baudas, Marinai skirta bauda, iš viso 50 kapų lietuviškų grašių, dar vaitas sumokėjo teismui rublį (100 lietuviškų grašių [10, 303–304]). Valkavisko vėliavininko Stanislovo Pukštos Kliauzgelavičiaus, turėjusio valdų keliuose šalies regionuose, raštu įgaliotas Adomas Charevičius 1600 10 09 šaukė į žemės teismą Žemaitijos seniūną J. K. Chodkevičių dėl smurtinio valdos atėmimo. Atsakovas atsiakirto, kad turėjęs įvairių reikalų, be to, dalyvavęs karo žygyje Valakijoje, tad jo neatvykimas nefiksuotas [5, 26–27v]. Atrodo, kad šis įgaliotinis nebuvo žemaitis, gal valkaviskietis?

Žemaitijos vyskupystės dvasininkai naudojami saviškių paslaugomis. 1605 06 28 Vilniaus ir Veliuonos klebonas kunigas Kristupas Žochovskis Veliuonos klebonijos pavaldinio Vaitiekaus Šilaičio vardu per įgaliotinį žemaitį Florijoną Rusteiką [34, t. 5, 129–131] skundėsi vietos pilies raštininku Grigu Jurgaičiu Vainiatu dėl jo pavaldinio namų Pamituvio kaime užpuolimo, pavaldinio samdinio Grigo, jo ir pavaldinio jaučių ir galvijų pagrobimo. Į šaukimą atsiliepęs Kristinos Siesickaitės Grigienės Vainiatienės įgaliotinis V. Januškevičius teigė, kad Viduklės dvaras, kur padėtas šaukimas G. Vainiatui, senokai yra Kristinos nuosavybė. Kaip įrodymas pateiktas raštas (1600 10 04), kuriuo Grigas žmonai užrašė gyvenamąją vietą savo dvaruose iki jos gyvos galvos. Parodytas rašto pripažinimas žemės teisme (1600 10 19) bei išrašas iš pilies teismo knygų, kur įrašyta vaznio intromisija (1600 10 07), tad prašoma šaukimą dėl Viduklės dvaro panaikinti. F. Rusteika atkirto, kad atsakovas, gyvenantis žmonai užrašytuose dvaruose, negali tuo dangstyti ir išsisukinėti nuo atsakomybės. Teismas konstatavo, kad V. Januškevičius, pasiginčijęs su teismu, nusprendusiu, kad jo

gynība netinkama, išvyko anksčiau laiko, todėl pagal III LS IV skirsnio § 3 leista prisiekti kunigui K. Žochovskiui ir jo pavaldiniui. Atsakovas gautų baudas – už smurtą, apiplėšimą ir pagrobtą Grigą (jei jo neatiduos). Iš viso bauda lygi 77 kapoms lietuviškų grašių ir 48 grašiams. Priesaikos dieną ieškovai norėjo prisiekti, bet G. Vainiatis, neveddamas jų priesaikai, apeliavo į Lietuvos VT, priesaika atidėta iki bylos išnagrinėjimo Tribunole [14, 179–183]. 1608 10 20 A. Songaila Ukmergės kariuomeninko Kristupo Lvovičiaus, jo žmonos Mortos Rūdaminaitės bei Breslaujos kariuomeninko Jono Rūdaminos Dusėtiškio ir kariuomeninko (Jono brolio) Andriaus Rūdaminos vardu skundėsi Žemaičių vyskupijos kun. Stanislavu Mostickiu dėl to, kad globojant dar nepilnametį A. Rūdiną 1599–1605 m. pabėgo jo valstiečiai iš dvaro Žemaitijoje, pasiėmę visą turtą. Atvykęs kun. S. Mostickio įgaliotinis Stanislovas Norvidas pareiškė, kad vieno kunigo šaukti į teismą negalima, nes tai liečia tik Varnių vikariatą, t. y. S. Mostickį. Teismas nutarė, kad ieškovas turi pašaukti visus vikariato narius [25, 86v–88].

Sąlyginai netoli esančio Kauno miestiečiai ir bajorai taip pat pasitikėjo žemaičių profesionalais: 1605 06 30 Žemaitijos žemės teisme stojo Kauno pavieto žemionio ir miesto vaito Vaitiekaus Martynačio Beinarto įgaliotinis A. Semaška, norėdamas atsakyti į žemionio Stepono Tautkos skundą. Pats ieškovas neatvyko, todėl A. Semaška perskaitė šaukimą, kuriame ieškovas kaltina atsakovą užlaikius LDK pakanclerio Gabrieliaus Vainos raštą, duotą velioniui Jonui Radvilavičiui dėl 200 kapų lietuviškų grašių, kuris paimtas į Kauno rotušės sekvestrą. Dėl laiku neatiduoto rašto adresatui S. Tautka, neva, patyrė 1 000 kapų lietuviškų grašių nuostolį. A. Semaška prašė remtis III LS IV skirsnio § 42 (paskutinis teismalakis) ir kaltinimus V. Beinartui panaikinti. Teismas patenkino reikalavimą ir atleido atsakovą nuo visų kaltinimų [14, 218v–219].

* * *

Žemaitijos teismuose besibylinėjantys ne LDK gyventojai – lenkai, livoniečiai ar Prūsijos kunigaikščio pavaldiniai – irgi dažniau naudojosi vietinių įgaliotinių paslaugomis. Štai 1605 m. birželio 11 d. Raseiniuose žemės teisme Lenkijos Karūnos Plocko valsčiaus (!) žemionis Jakūbas Stanislavovičius Zaleskis per įgaliotinį A. Semašką (tėvui Stanislavui Zaleskiui suteikus jam teisę) bylinėjosi dėl palikimo, likusio po Jakūbo dėdės Jano Zaleskio mirties – pinigų ir kito turto. Skūstasi dviem šaukimais: pirmuoju žemionimis situoktiniais Žygimantu Jurgaičiu Kamenskiu ir Ona Staskevičiūte dėl daiktų ir gryųjų pinigų paėmimo, nes Janas mirė pas juos tarnaudamas, kitu šaukimu skūstasi Jonu, Mikolajumi ir Jarošu Jakūbaičiais Zaleskiais, kurie pareiškė esantys velionio artimiausi paveldėtojai, bandydami tai įrodyti Ukmergės žemės teisme, bet jie jokie giminės! Atsakovas Ž. Kamenskis ir broliai Zaleskiai į teismą neatvyko (ir pralaimėjo bylą), nuo Ž. Kamenskio žmonos G. Staskevičiūtės atvykęs įgaliotinis Andrius Tovianskis sakė, kad šaukimai, padėti Kamenskiams Viduklės dvare, naikinami, nes dvaras yra žmonos [14, 20–22]. Žemaitijos žemės teisme 1602 01 23 Lenkijos Mazovijos žemės Viznos pavieto žemionio Voitiecho Lempickio įgaliotinis Baltramiejus Daujotas šaukė į teismą Batakių seniūną Joną Šemetą, kuris neatvyko ir nieko neatsiuntė, nors jau buvo paskutinis teismalakis. Vietoj žodinio skundo perskaitytas šaukimas (1601 12 08), kuriame J. Šemeta su savo velione žmona Galška kaltinamas 1596 08 10 pasiskolinęs iš ieškovo 116 kapų lietuviškų grašių ir jų neatidavęs, nors žadėjo tą padaryti J. Gruževskio Kelmės dvare 1597 08 10. Perskaitytas ir skolraštis, todėl teismas skyrė J. Šemetai sumokėti baudą, iš viso 432 kapas lietuviškų grašių ir teismui jau ieškovo sumokėtų teispinigių – 14 kapų lietuviškų grašių ir 24 lietuviškus grašius [17, 101–102].

1605 06 16 žemės teisme Žemaitijos ir Kuršo kunigaikštystės žemionio Jano Dymlerio įgaliotinis J. Bogušas skundėsi Motiejumi Steponaičiu, kuris į teismą atvyko su įgaliotiniu V. Norvidu. Skųstasi Motiejumi, ieškovo pavaldiniu iš užstatinio Kondratų kaimo, Martyno Motiejaičio vardu, kad atsakovas su velioniu broliu Baltramiejumi 1604 10 22 užpuolė (motinos paliepti) besiganančią kaimo galvijų bandą Telšių valsčiuje prie Varduvos upės ir pagrobė arklį, pirkimą už 8 kapas lietuviškų grašių. Atsakovo įgaliotinis bandė naikinti šaukimą dėl to, kad ieškovas nėra to pavaldinio savininkas, nežinia, ar ir dabar tą dvarą laiko, bet teismas tokį naikinimą atmetė. Liepta teistis toliau. Tada prašyta bylą atidėti ir net siekta priesaikos dėl savo nekaltumo, bet ieškovai parodė protestacijos dėl to įvykio išrašą iš pilies teismo knygų. Teismas liepė prisiekti ieškovo pavaldiniui dėl nuostolių, po to kaltininkas gautų baudą už arklį ir smurtą. Tačiau iš viso atsakovas turės sumokėti 21 kapą lietuviškų grašių. Atsakovas apeliavo į Lietuvos VT, tai leista [14, 86–87v]. Raseiniuose 1603 08 08 žemionys sutuoktiniai Ambražiejus Mykolaitis Vilkickis ir Barbora Laurynaitė per įgaliotinį V. Norvidą skundėsi atsakovais, nuo šių atvyko Augustinas Stanislovaitis Romanovičius ir jo įgaliotinis V. Januškevičius. Skųstasi dėl Vilkyčių dvaro Šiaulių valsčiuje prie Vilkyčios upės ginkluoto užpuolimo 1603 05 19, išlaužtų kambarų spynų, sumuštos šeimininkės Barbaros ir grasinimų šeimininkui (jis buvo išvykęs). Po ilgų ginčų ir raštų rodymo pilies teismas liepė prisiekti B. Vilkickienei dėl savo žaizdų, po to kaltininkas būtų nubaustas 40 kapų lietuviškų grašių bauda ir 12 savaičių kalėjimo. Atsakovų įgaliotinis apeliavo į Lietuvos VT, tai jam leista [1, 235–240v].

1607 06 26 Raseiniuose dviejų skolų bylose susirėmė skolininko Stanislovo Tarnavskio įgaliotinis V. Januškevičius ir skirtingų kreditorių vienas įgaliotinis Vaitiekus Norvidas. Ambrožiejaus Borutovičiaus įgaliotinis V. Norvidas šaukė žemionį Stanislovą Steponaitį Tarnavskį kaip Garnių dvaro savininką, o kaip dvaro laikytojus – Gernestą Korfą ir Jurių Reną dėl neatiduotos (1603 12 21) skolos – 100 kapų lietuviškų kapų. Atsakovų įgaliotinis V. Januškevičius bandė gintis, kad pagal III LS IV skirsnio § 19 atsakovas G. Korfas nepašauktas Aleksandrovičiaus tėvardžiu, todėl šaukimą prašė anuliuoti. V. Norvidas, remdamasis tuo pačiu Lietuvos Statuto straipsniu, atkirto, kad jie ne vietiniai (*не тубыльцы*), todėl reikia teistis toliau. Su sprendimu – 400 kapų lietuviškų grašių bauda bei 30 kapų grašių ir 20 grašių teismpinigiais – nesutikę atsakovai apeliavo į Lietuvos VT, tai leista [19, 138/118–139/119]. Tačiau, 1607 06 26, Pavlo Golkovskio įgaliotinis V. Norvidas dar kartą šaukė į teismą S. Tarnavskį kaip Garnių dvaro savininką, o kaip jo laikytojus – G. Korfą ir J. Reną dėl to, kad jie laiku (1603 02 19) neatidavę skolos – 42 kapų lietuviškų grašių. Atsakovų įgaliotinis V. Januškevičius pasakė, kad pagal III LS IV skirsnio § 19 atsakovas G. Korfas nepašauktas Aleksandrovičiaus tėvardžiu, todėl šaukimą reikia anuliuoti. V. Norvidas, remdamasis tuo pačiu paragrafu, atkirto, kad jie ne vietiniai (*не тубыльцы*), todėl reikia teistis toliau. Nuspręsta S. Tarnavskiui skirti 168 kapų lietuviškų grašių baudą. Atsakovai apeliavo į Lietuvos VT, tai leista [19, 139/119–140/120].

* * *

Įgaliotinių atstovavimas teisminiuose ginčiuose įprastas, juo naudojosi ir žemiausiųjų visuomenės sluoksnių atstovai. Tas pasakytina apie elgetas ir samdinius. Štai 1607 m. birželio 27 d. Raseiniuose žemės teisme žemionis Grigas Urbonaitis per V. Januškevičių šaukė žemionį Grigą Stanislovaitį, skųsdamasis juo, kad neseniai mirus Grigo tėvui Urbonui Mykolaičiui, G. Stanislovaitis užėmė jo velionio tėvo Nargėlaičių dvarelį Ariogalos valsčiuje ir jį pats valdo, dvarelį atiduoti velionio sūnui nenori. Atsakovo įgaliotinis A. Semaška

atsakė, kad dvarelis valdomas ne savavališkai, o teisėtai, ir parodė vietos žemės teismo dekretą (1597 06 18), kuriuo dvarelis priteistas iš U. Mykolaičio už 7 kapas lietuviškų grašių ir 40 lietuviškų grašių kaip galvažudinė už Raseinių klebonijos elgetos (1) Mikalojaus Stanislovaičio nužudymą, pasiskundus Raseinių klebonui. Parodytas nuosprendžio vykdymo raštas, pasiųstas kaltininkui 1597 06 20, taip pat išrašas iš vietos pilies teismo knygų su paskelbtu vaznio nuosprendžiu ir 1597 08 10 pilies teismo išrašas, kad vaznys Petras Jamontas nuvyko ten įvykdyti teismo nuosprendį ir jiems pasipriešinta, po to parodytas žemės teisėjo įvedimo raštas (1597 09 22), kuriame bauda jau padvigubinta už pasipriešinimą teismui. Bauda ilgainiui didėjo, minima, kad bandyta dvarelį parduoti. Ieškovo įgaliotinis atkirto, kad dėl teismo sprendimų jis neprieštaraujas, atvirksčiai, visa tai įrodo, kad dvarelis buvęs jo tėvoninė valda. Žemės teismas įvertino abiejų bylos pusių argumentus ir nutarė dėl ieškovo nepilnametystės ginčą atidėti, su motina jam palikta teisė bylinėtis dėl valdos, dvarelis paliekamas laikyti G. Stanislovaičiui tol, kol ieškovas sumokės visas tėvo baudas [19, 159v/139v–160v/140v]. Teismuose teisybę rasdavo ir apgauti samdiniai: 1605 06 16 vaznys Laurynas Petraitis per A. Songailą skundėsi žemionimis sutuoktiniais Vaitiekumi Jonaičiu Januševičiumi ir Gendrūta Stanislovaite dėl 1602 ir 1603 m. iki Visų Šventųjų (šventės) pas juos stojusios tarnauti samdinės Ganutos. Daugiau nenorėdama tarnauti dėl sunkių sąlygų, ji pasišaukė vaznį ir 2 liudininkus bajorus ir 1603 12 01 nuėjo pas šeimininkus į jų Antininkų Lapaityškių namus Karšuvos valsčiuje paprašyti, kad šie atleistų ją nuo tarnystės ir su ja atsiskaitytų. Ji prašė atiduoti uždirbtą vieną kapą lietuviškų grašių, bet pinigų negavo, be to, vazniui ir liudininkams matant Vaitiekaus buvo primušta lazda. Atsakovai dėl to jau šaukti į žemės teismą 1605 m. žiemą, bet tada neatvyko, todėl gavo neatvykimo baudą. Perskaičius šaukimą, A. Songaila parodė žemės teismo 1605 01 14 dekretą, pagal kurį atsakovams už neatvykimą paskirta bauda, prašoma neatnaujinti bylinėjimosi, kol atsakovai nesumokėjo baudos. Atsakovų įgaliotinis teigė, kad ieškovas gavo sprendimą neteisėtai, nes praeitą žiemos sesiją atsakovas negalėjo dalyvauti dėl ligos, o reikalo nagrinėjimą nukėlęs dviem nukėlimo raštais. Jie parodyti, atsakovai prisiekė, kad sirgo. A. Songaila atsakė, kad raštai neteisėti, teismas konstatavo, kad nors nukėlimo raštas ir paduotas, bet joks nukėlimas nefiksuotas. Atėjus laikui nagrinėti bylą, nuo Vaitiekaus niekas dėl nukėlimo neatvyko, nebuvo ir atsakovų. Todėl bylos nukėlimas atidėtas, liepta ją tęsti, sumokėjus pirmą baudą, bet Vaitiekus išvyko pinigų nesumokėjęs. Atsakovas sumokėjo 1 kapą grašių teismui, liko dar 5 kapos grašių nuo atsakovo. Byla pratęsta, A. Songaila parodė išrašą iš pilies knygų (1603 12 03), kuriame įrašytas jų skundas atsakovui dėl sumuštos Ganutos ir neatiduotų pinigų. Ieškovas prašė priesaikos, Ganuta trečią dieną prisiekė. Atsakovas turės sumokėti jai 4 kapas lietuviškų grašių baudos ir 1 kapą grašių nesumokėtos algos [14, 99–100v]. Taip vaznys apgynė samdinę, kuri galėjo būti bajorė.

1602 m. sausio 17 d. žemės teisme stoję keli elgetos (2) (keletas asmenų) per Joną Gaižauską skundėsi Kasparu Florijonaičiu Pateru. 1601 m. rugpjūčio 11 d. jie ėjo iš Švėkšnos mugės prie vietinės šv. Jokūbo bažnyčios į Nemarkščių miestelį Viduklės valsčiuje. Ten atėję pasiprašė nakvynės Kasparo namuose. Šeimininkas, būdamas girtas, kartu su pagalbininkais, užmiršęs Dievo baimę, žmonių gėdą ir valstybės įstatymų griežtumą, juos sumušė lazdomis ir atėmė, ką žmonės jiems buvo davę. Perskaičius skundą, elgetų įgaliotinis parodė dekreto išrašą iš žemės teismo knygos (1601 10 20), kur atsakovui užskaitytas neatvykimas.

(1) Originale za zabite ubogogo žebraка костела Росенского.

(2) Originale uласные жebraки, от пана Бога навежонные.

Prašoma už tai iš jo išieškoti 5 kapas lietuviškų grašių. Atsakovas pareiškė, kad pirmojo šaukimo negavo, ir reikalavo dėl to priesaikos. Teismas atsakovo kalbą nepaisė ir jam prisiekti neleido, liepė prisiekti elgetoms, po to atsakovas turėtų kiekvienam iš jų sumokėti po 2 kapas lietuviškų grašių. Priesaikos dieną abi pusės atvyko, norėdamos prisiekti, bet teismo pagalba bylos pusės susitaikė. Elgetos atleido atsakovą nuo pirmo neatvykimo baudos, šis sumokėjo kiekvienam po 30 lietuviškų grašių, kaltinimai panaikinti [17, 71–71v].

* * *

Iš tiriamų teismų knygų pavyko surinkti šiuos bylų įgaliotinius. Tenka pripažinti, kad ne visi jie yra „gryni“ žemaičiai, beveik pusė jų aptinkami ir kaimyninių pavių teismuose. Beveik visi jie minimi Žemaičių bajorijos herbyne [34], didelė dalis – ir 1621 m. LDK kariuomenės surašyme [45].

Žemaitijos teismų bylų įgaliotiniai 1600–1610 m.

1600 m.: 1) Florijonas Bogušas, 2) Adomas Charevičius, 3) Mikalojus Čiundzis (Čiundeckis, Tiundeckis) [34, t. 1, 376; 45, 57], 4) Mikalojus Daugėla [34, t. 1, 488–490], 5) Jonas Gaižauskas, 6) Vincentas Liachovickis, 7) Juozapas (Ezofas) Liulia, 8) Jurgis Mackevičius, 9) Matysas Martynaitis, 10) Vaitiekus Norvidas, 11) Augustinas Petraitis Songaila, 12) Grigas Jonaitis Tarvainis, 13) Stanislovas Urbonavičius, 14) Aleksas (Alekšiejus) Jurgaitis Uvainis (Uvojnis), 15) Baltramiejus Jurgaitis Uvainis, 16) Merkėlis Uvajnis, 17) Jurgis Zabiela.

1601 m.: 1) Florijonas Bogušas, 2) Adomas Charevičius, 3) Mikalojus Daugėla, 4) Jonas Gaižauskas, 5) Mikalojus Gelijaševičius, 6) Vaitiekus Januškevičius, 7) Vaitiekus Kondratas, 8) Kristupas Martinkevičius, 9) Mikalojus Monkevičius, 10) Jonas Petraitis Preičius, 11) Augustinas Songaila, 12) Aleksas Uvainis, 13) Baltramiejus Uvainis, 14) Jurgis Zabiela.

1602 m.: 1) Jonas Buivydas (Buivydavičius) [34, t. 1, 350], 2) Mikalojus Čiundzis (Čiundzeckis, Dziundzeckis, Tundzis), 3) Mikalojus Daugėla, 4) Baltromiejus Daujotas [34, t. 1, 513–516; 45, 77], 5) Kristupas Eisimontas (upytielis?), 6) Jonas Gaižauskas, 7) Jurgis Gaižauskas, 8) Jurgis Jonaitis (PT), 9) Simonas Litvinavičius, 10) Jurgis Mackevičius [34, t. 4, 20–24; 45, 44, 64], 11) Kristupas Martinkevičius, 12) Baltramiejus Mykolaitis, 13) Vaitiekus Norvidas, 14) Jonas Povilaitis, 15) Mikalojus Rukevičius [34, t. 5, 114–116; 45, 80], 16) Augustinas Petraitis Songaila, 17) Kristupas Stanislovaitis, 18) Adomas Šedvidas, 19) Grigas Jonaitis Tarvainis, 20) Jonas Vištortas.

1603 m.: 1) Florijonas Bogušas, 2) Jonas Bogušas (PT), 3) Petras Budreckis (PT), 4) Jonas Buivydavičius (PT), 5) Vaitiekus Januškevičius, 6) Martynas Stanislovaitis Kelpšas, 7) Kazimieras Vaitiekaitis Kulvinskis (PT), 8) Jurgis Liaukšminas (PT) [34, t. 3, 326–327], 9) Juozapas Liulia, 10) Jurgis Mackevičius (Mickevičius) (PT), 11) Kristupas Martinkavičius (PT), 12) Vaitiekus Monkevičius (PT), 13) Balceras Rekstis (Reketis) [34, t. 5, 50], 14) Adomas Andriejaitis Semaška, 15) Kristupas Sikorskis (A. Valavičiaus tarnas) (PT) [34, t. 5, 241], 16) Kristupas Skinderis (PT), 17) Augustinas Petraitis Songaila, 18) Grigas Jonaitis Tarvainis, 19) Jonas Grigoras Tarvainis, 20) Stanislovas Tarvainis (PT), 21) Stanislovas Temlevskis (PT), 22) Mikalojus Tiundeckis (PT), 23) Stanislovas Urbanovičius, 24) Jonas Vištortas (PT), 25) Jurgis Zabiela (PT).

1604 m.: 1) Florijonas Bogušas, 2) Vaitiekus Norvidas, 3) Jonas Rajūnecas (Kerbušas) [34, t. 5, 39], 4) Augustinas Songaila.

1605 m.: 1) Jonas Bogušas, 2) Baltramiejus Daujotas, 3) Vaitiekus Januškevičius, 4) Juozapas Liulia, 5) Vaitiekus Norvidas, 6) Merkelis Rekošas, 7) Florijonas Rusteika, 8) Adomas Semaška, 9) Augustinas Petraitis Songaila, 10) Andrius Tovianskis (Mik. Radvilos Našlaitėlio tarnas).

1607 m.: 1) Jonas Bogušas, 2) Adomas Danovskis (sutuoktinių Šemetų įgaliotinis), 3) Vaitiekus Januškevičius, 4) Kristupas Narkovskis, 5) Vaitiekus Norvidas, 6) Kristupas Petravičius, 7) Adomas Semaška, 8) Augustinas Petraitis Songaila, 9) Jonas Vištortas.

1608 m.: 1) Jonas Bogušas, 2) Vaitiekus Januškevičius, 3) Vaitiekus Jonaitis, 4) Adomas Komparskis (vilnietis), 5) Juozapas Liulia, 6) Kristupas Narkovskis, 7) Stanislovas Norvidas, 8) Vaitiekus Norvidas, 9) Jonas Rajūnecas, 10) Stanislovas Temlevskis, 11) Mikalojus Tiundeckis (Ciundzevickis), 12) Adomas Semaška, 13) Augustinas Petraitis Songaila, 14) Ambražiejus Simonaitis.

1609 m.: 1) Jonas Bogušas, 2) Klimontas Danielevičius, 3) Florijonas Goržodas (Giržadas?), 4) Vaitiekus Januškevičius, 5) Juozapas Liulia, 6) Kristupas Narkovskis, 7) Vaitiekus Norvidas, 8) Adomas Semaška, 9) Baltramiejus Skirmantas, 10) Augustinas Songaila.

1610 m.: 1) Kristupas Bartoševskis, 2) Adomas Bogušas, 3) Jonas Bogušas, 4) Vaitiekus Januškevičius, 5) Adomas Semaška, 6) Augustinas Petraitis Songaila, 7) Vasylius Ukolskis (3).

Šis sąrašas nėra baigtinis, tačiau atskleidžia bendrą to meto Žemaitijos teismų įgaliotinių panoramą. Suprantama, kad daugiau įgaliotinių teismuose aptinkame tais metais, kai turime išlikusias ir žemės, ir pilies teismų knygas. Nors vienintelė Žemaitijos pilies teismo knyga apima 1602–1607 m., joje daugiau 1602–1603 m. laikotarpio teismo bylų, ir tai sąrašė pažymėta santrumpa „PT“.

Kaip matome iš sąrašo, XVII a. pradžioje Žemaitijos teismuose aktyviausiai įgaliotiniais dirba maždaug 6–8 asmenys, kiti yra atvykėliai iš gretimų pavičių ir vaivadijų, didikų tarnai ar tik epizodiniai „advokatai“. Dažniausiai minimi Augustinas Petraitis Songaila, Vaitiekus Stanislovaitis Januškevičius, Vaitiekus Norvidas, Florijonas ir Jonas Bogušai, Jonas Ambrožaitis Gaižauskas, broliai Aleksas ir Baltramiejus Uvainiai, Grigas Jonaitis Tarvainis, Adomas Venclovaitis Semaška. Dešimtmečio pradžioje dingus minimiems Uvainiams, Žemaitijos teismų knygose dažniausiai aptinkame A. Songailą, V. Norvidą, A. Semašką, V. Januškevičių, F. Bogušą keičia Jonas Bogušas. Pažymėtina, kad kai kurie iš nedažnai minimų įgaliotinių turėjo valdų keliuose pavietuose ir kitose teismo knygose „advokatavo“ gerokai aktyviau, pvz., Jonas Rajūnecas (Upytėje) ar Jurgis Zabiela, Bartlamiejus Skirmantas, Stanislovas Temlevskis (Kaune). Žinoma, įgaliotinių ryšiai yra atskira plataus tyrimo tema.

Darbščiausiai ir ilgaamžiškiausiai žemaičių įgaliotiniu buvo Augustinas Petraitis Martynaitis Songaila iš Kražių valsčiaus [34, t. 5, 208–209]. Songailos – sena giminė, minima jau 1390 metais. Vien Žemaitijoje XVI a. pabaigoje Songailos gyveno septyniuose valsčiuose. Žemaitijos žemės teismo knygose A. Songaila minimas jau 1599 m. [68, d. 1, 136], mirė po 1639 m.; A. Songaila 1601 m. buvo Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo deputatas nuo Žemaitijos [34, t. 5, 209], 1621 m. LDK armijos surašyme jis nuo valdų Kražių valsčiuje stato vieną husarų raitelį [45, 83; 34, t. 5, 205]. Minimas jo 1653 m. testamentas. A. Songaila daug dirbo: 1606 m. žiemą žemės teisme jis per vieną sesiją atstovavo 46 bylose iš 153,

(3) Minimas ir 1621 m. LDK armijos surašyme Vilkijos valsčiuje [45, 64].

1600 m. rudenį – 46 bylose iš 177, 1607 m. vasarą – 13 bylų iš 87, 1610 m. žiemą – 46 bylose iš 121 ir 1609 m. rudenį – 20 bylų iš 50.

Vaitiekus Stanislovaitis Januškevičius Žemaitijos teismo knygoje minimas XVI a. pabaigoje [34, t. 2, 422; 68, d. 1, 134], dirbo teismuose maždaug nuo 1601 m.; Januškevičių būta 7 Žemaitijos valsčiuose, daugiausia Mažųjų Dirvėnų ir Veliuonos. V. Januškevičius minimas LDK kariuomenės surašyme 1621 m. – su broliais Jonu ir Jurgiu statė vieną husarų ir vieną kazokų raitelį [45, 108; 34, t. 2, 421]. Jis daugiausia atstovavo 1607 m. vasarą – 34 bylose iš 87, 1606 m. žiemą – 30 bylų iš 153, 1610 m. žiemą – 16 bylų iš 121.

Vaitiekus Jurgaitis Ambrožaitis Norvidas [34, t. 4, 354] minimas teismuose 1596 [68, d. 4, 163] ir 1595 m. [68, d. 3, 131]; įgaliotiniu minimas jau 1600 metais. Matyt, mirė prieš 1621 m., nes kariuomenės surašyme minima tūlo velionio Norvido palikuonių globa Telšių valsčiuje [45, 106]. 1608 m. minimas ir Stanislovas Norvidas. Norvidaičiai / Norvidai kilę iš Vermionių Telšių valsčiuje prie Tausolų ežero. Istoriniuose šaltiniuose minimi nuo XV a. vidurio, daug Norvidų išliko iki mūsų dienų.

Florijonas ir Jonas Bogušai dar yra užrašyti ir kaip Bogušai Okminskiai. Ši plati giminė XVI a. pabaigoje gyveno keliuose LDK vaivadijose ir penkiuose Žemaitijos valsčiuose: Kražių, Patumšių, Žarėnų, Medingėnų ir Veliuonos. Florijonas Jonaitis Bogušas (Okminskis) [34, t. 1, 240–242] turėjo valdų Patumšių ir Žarėnų valsčiuose, vėliau valdas plėtė. Jo testamentas sudarytas 1631 05 19. Turėjo brolių Abraomą, Tverų tijūną, ir seserėnus Joną (irgi įgaliotinį) ir Mikolajų Sebestijonaičius Vištoltus, sesers Rainos sūnus. Minimas Jonas Bogušas [34, t. 1, 242] dažniau aptinkamas XVII a. pirmojo dešimtmečio antroje pusėje, F. Bogušas įgaliotiniu dirba rečiau nei jo bendrapavardis. J. Bogušas 1635 m. dar buvo gyvas [39, 117].

Jonas Ambrožaitis Gaižauskas (Goižovskis) minimas apie 1593–1599 m. [34, t. 2, 224]. J. Gaižauskas buvo Goiževskių (Gulbės herbas) protėvis, turėjo sūnų Mikalojų. 1602 m. dirbo ir įgaliotinis Grigas Gaižauskas, minimas 1597 m. [34, t. 2, 224]. Gaižauskai (Goižovskiai) buvo plati giminė, bet visi kilę iš Vilkijos valsčiaus aplink Gaižuvą, giminė liko gausi iki XX amžiaus.

Adomas Venclavaitis Semaškevičius (Semaška), minimas 1596 ir 1600 m. [34, t. 5, 226], dirbo XVII a. pirmąjį dešimtmetį. Semaškų (Semaškevičių) buvo daugybė visoje LDK.

Grigas Jonaitis Tarvainis 1595–1600 m. aktyviai reikšėsi aplink Geišus Raseinių valsčiuje [34, t. 6, 27]. Tarvainių giminė gyveno Raseinių, Kražių ir Viduklės valsčiuose.

Broliai (?) Aleksas ir Baltramiejus Jurgaičiai Uvainiai gyveno ir veikė XVI a. pabaigoje Viduklės valsčiuje. Kartais jie atstovauja skirtingoms ginčo pusėms (4). Uvainiai – sena žemaičių giminė [46, 366], minima nuo XV a. [34, t. 6, 109–110]; gyveno 5 Žemaitijos valsčiuose.

Apibendrinant pateiktą medžiagą galima konstatuoti, kad daugumoje to meto Žemaitijos teismų knygų užfiksuoti tie patys 6–8 aktyviausi „advokatai“. Kiti įgaliotiniai pasirodo retokai, nors jų pavardžių randama ir keletą metų ar net dešimtmetį. Daugiausia tai kitų pavičių gyventojai ar įvairių pareigūnų įgaliotiniai. Pažymėtinas Kazimiero Kulvinskio advokatavimas Žemaitijos pilies teisme 1603 m. rugpjūčio mėn. trijose bylose [1, 188–191, 192–195v ir 269–272] (1605–1606 m. advokatavo ir Kaune, buvo Kauno pavičio pastalininkiu 1668–1616 m. ir žemės raštininku 1616–1629 m.). Labai tikėtina, kad taip šis bajoras įgijo praktinės patirties, pravertusios jam vėliau dirbant žemės teisme. Kartu jis ten

(4) 1600 10 27 Aleksas Uvainis taikė brolius Kasparą ir Joną Florijonaičius, dalyvavusius muštynėse Raseiniuose pas Motiejų Tolokaitį 1599 m.; jo broliui atstovavo Bartlamiejus Uvainis [5, 258–260v]. Jie dažnai dirbo poroje 1601 m. sausio mėn. [2].

aiškinosi savo brolio Andriaus nužudymo ties Gardinu aplinkybes 1600 07 05, kaltindamas tuo žemaitį Kristupą Gudavičių [1, 268–268v].

IŠVADOS

1. Straipsnyje aptarti bylininkų įgaliotiniai Žemaitijos teismo bylose XVII a. pirmajame dešimtmetyje, aptinkami išlikusiose rankraštinėse teismų (31 žemės ir 1 pilies) knygose.

2. Daugeliu atvejų ginčo pusė bylinėdavosi per žodžiu (atvykus su bylininkais) ar raštu (bylininkams nedalyvaujant) įgaliotus asmenis. Tokių „advokatų“ šiuos laikotarpiu Žemaitijoje priskaičiuojama per 20. 6–8 asmenys bylininkų įgaliotiniais dirbo intensyviausiai, kiti teismo knygose pasirodė epizodiškai, dirbo tik kelerius metus arba buvo iš kaimyninių valstybės regionų.

3. Vienintelėje to meto pilies teismo knygoje įgaliotinių bylose randama kiek daugiau nei įprastai žemės teismuose, tačiau ir čia daugiausia dirbo tie patys „darbščiausi“ bylininkų įgaliotiniai. Čia aptinkame ir asmenis, vėliau padariusius karjerą gretimų pavietų teismuose.

4. Įgaliotinius turėjo visos bajorijos (žemionių) grupės – nuo didikų iki smulkiosios bajorijos. Užsieniečiai, pirkliai, dvasininkai ir miestiečiai irgi dažnai naudodavosi jų paslaugomis, dažniausiai tai buvo tie patys asmenys, kaip ir „grynuose“ bajoriškuose ginčiuose. Pavaldinių (valstiečių) interesams atstovaudavo jų ponas arba jo tarnas, kurie irgi turėdavo įgaliotinius. Užfiksuoti keli atvejai, kai per įgaliotinius bylinėjosi elgetos ar samdiniai.

5. Aktyviausi bylininkų įgaliotiniai vienos sesijos metu galėdavo atstovauti keliasdešimtyje bylų. Pasitaikė, kad tos pačios įgaliotinių poros gynė skirtingus klientus keliose bylose vieną dieną. Bylininkų įgaliotinių darbo intensyvumas, kai tie patys asmenys atstovaudavo keliose ar keliolikoje bylų per dieną, leidžia spėti, kad jie privalėjo turėti po vieną ar keletą padėjėjų, padėjusių susigaudyti tokioje gausybėje bylų, tačiau šaltinių trūkumas kol kas neleidžia įrodyti šio teiginio. Vargu ar pavyktų surasti kokio įgaliotinio paruošiamųjų darbų knygas, tačiau paslapties skraistę galėtų praskleisti vadinamosios „juodosios“, arba juodraštinės, teismo knygos, tik jos, deja, beveik neišlikusios.

Gauta 2022 11 30
Priimta 2023 06 05

Šaltiniai ir literatūra

- [1] Žemaitijos I pilies teismo knyga (PTK) (1602–1607). *VUBRS*, f. 7, Nr. 258 (5).
- [2] Žemaitijos žemės teismo aktai (ŽTA) (1601, 1637). *VUBRS*, f. 7, Nr. 332.
- [3] Žemaitijos žemės teismo bylos (ŽTB) (1600). *VUBRS*, f. 7, Nr. 395.
- [4] Žemaitijos ŽTB (1600). *VUBRS*, f. 7, Nr. 396.
- [5] Žemaitijos ŽTB (1600). *VUBRS*, f. 7, Nr. 397.
- [6] Žemaitijos ŽTB (1600). *VUBRS*, f. 7, Nr. 398.
- [7] Žemaitijos ŽTB (1601). *VUBRS*, f. 7, Nr. 399.
- [8] Žemaitijos ŽTB (1601). *VUBRS*, f. 7, Nr. 400.
- [9] Žemaitijos ŽTB (1602–1603). *VUBRS*, f. 7, Nr. 401.
- [10] Žemaitijos ŽTB (1603). *VUBRS*, f. 7, Nr. 402.
- [11] Žemaitijos ŽTB (1604). *VUBRS*, f. 7, Nr. 403 (6).
- [12] Žemaitijos ŽTB (1605). *VUBRS*, f. 7, Nr. 404.
- [13] Žemaitijos ŽTB (1605–1606). *VUBRS*, f. 7, Nr. 405.

(5) Šios knygos pabaigoje pridėtas ir vienas 1634 m. įrašas.

(6) Iš tikrųjų šioje knygoje yra penkių 1601–1604 m. Žemaitijos žemės teismo sesijų įrašai.

- [14] Žemaitijos ŽTB (1606). *VUB RS*, f. 7, Nr. 406.
- [15] Žemaitijos ŽTB (1606). *VUB RS*, f. 7, Nr. 407.
- [16] Žemaitijos ŽTB (1606). *VUB RS*, f. 7, Nr. 408.
- [17] Žemaitijos ŽTB (1602). *VUB RS*, f. 7, Nr. 409.
- [18] Žemaitijos ŽTB (1607). *VUB RS*, f. 7, Nr. 410.
- [19] Žemaitijos ŽTB (1607). *VUB RS*, f. 7, Nr. 411.
- [20] Žemaitijos ŽTB (1607). *VUB RS*, f. 7, Nr. 412.
- [21] Žemaitijos ŽTB (1608). *VUB RS*, f. 7, Nr. 413.
- [22] Žemaitijos ŽTB (1605). *VUB RS*, f. 7, Nr. 414.
- [23] Žemaitijos ŽTB (1606). *VUB RS*, f. 7, Nr. 415.
- [24] Žemaitijos ŽTB (1607). *VUB RS*, f. 7, Nr. 416.
- [25] Žemaitijos ŽTB (1608). *VUB RS*, f. 7, Nr. 419.
- [26] Žemaitijos ŽTB (1609). *VUB RS*, f. 7, Nr. 420.
- [27] Žemaitijos ŽTB (1609). *VUB RS*, f. 7, Nr. 421.
- [28] Žemaitijos ŽTB (1609). *VUB RS*, f. 7, Nr. 422.
- [29] Žemaitijos ŽTB (1607). *VUB RS*, f. 7, Nr. 423.
- [30] Žemaitijos ŽTB (1609). *VUB RS*, f. 7, Nr. 424.
- [31] Žemaitijos ŽTB (1610). *VUB RS*, f. 7, Nr. 425.
- [32] Žemaitijos ŽTB (1603). *VUB RS*, f. 7, Nr. 429.
- [33] BŁASZCZYK, Gregorz. *Diecezja żmudzka od XV wieku do początku XVII wieku*. Poznań, 1993.
- [34] BŁASZCZYK, Gregorz. *Herbarz szlachty żmudzkiej*. T. I–VI. Warszawa, 2015–2016.
- [35] BŁASZCZYK, Gregorz. *Żmudź w XVII i XVIII wieku: zaludnienie i struktura społeczna*. Poznań, 1985.
- [36] BUCEVIČIŪTĖ, Laima. Žemaitijos seniūnija XV–XVIII a. kartografijoje. Istorijos magistro darbas. Kaunas, 2006.
- [37] BUMBLAUSKAS, Alfredas; BUMBLAUSKAS, Mantgirdas. *Žemaitijos krikštas: christianizacijos procesas XV–XVII amžiuje*. Vilnius, 2018.
- [38] BURBA, Domininkas. Mirties bausmė bajorams XVIII a. Vilniaus pavietao pilies teismo knygų duomenimis. *Miestas, dvaras, kaimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Lenkijos Karalystėje XVI–XVIII a. Lokalinės istorijos problemos*. Red. R. Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius, 2018, p. 367–393.
- [39] DRUNGILAS, Jonas. *Erelis lokio guolyje. Lenkų bajorų integracija Žemaitijoje: migracija, kalba, atmintis XVI–XVIII a.* Vilnius, 2019.
- [40] JASIŪNIENĖ, Gabrielė. Žemaitijos bajorų heraldika XV–XVIII a. pradžia. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai, istorija (05 H). Vilnius, 2018.
- [41] KIAUPIENĖ, Jūratė. *Kaimas ir dvaras Žemaitijoje XVI–XVIII a.* Vilnius, 1988.
- [42] MACHOVENKO, Jevgenij. Įrodymai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisėje. *Teisė*, 2005, t. 55, p. 61–69.
- [43] MACHOVENKO, Jevgenij. Liudytojai ir priesaikos pagalbininkai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. *Teisė*, 2004, t. 51, p. 48–57.
- [44] MACHOVENKO, Jevgenij. *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Diskusiniai klausimai. Vilnius, 2007.
- [45] *Rejestrzy popisowe pospolitego ruszenia szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1621 r.* Opracował Andrzej Rachuba. Warszawa, 2015.
- [46] SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitais 1409–1566 metais*. Vilnius, 2010.

- [47] STANKEVIČ, Adam. Aktų serijų formavimasis Kauno pilies teisme XVIII amžiuje. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimai pagalbinių istorijos mokslų aspektu*. Straipsnių rinkinys. Sud. R. Čapaitė, G. Zujienė. Vilnius, 2019, p. 273–285.
- [48] STANKEVIČ, Adam. Nužudymų bylos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiojo Tribunolo teismo praktikoje (XVIII a. antrojoje pusėje). *Lietuvos Statutas ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškoji visuomenė*. Straipsnių rinkinys. Sud. I. Valikonytė. Vilnius, 2015, p. 185–203.
- [49] STANKEVIČ, Adam. Teisminių dokumentų įvardijimai Trečiajame Lietuvos Statute ir jų raidos bruožai. *Lietuvos istorijos metraštis, 2018/2*. Vilnius, 2019, p. 31–53.
- [50] STANKEVIČ, Adam. The Punishment of Murderers in the Noble Courts of the Grand Duchy of Lithuania in the Second Half of the 18th Century. *Lithuanian Historical Studies*, 2020, Vol. 24, p. 31–60.
- [51] TRIMONIENĖ, Rita. Bajorų luomo vedybinių ryšių atspindžiai Žemaičių žemės ir pilies teismo aktuose. XVI a. II pusė–XVII a. pirma pusė. *Istoriniai tekstai ir vietos kultūra*. Šiauliai–Ryga, 2004, p. 167–178.
- [52] TRIMONIENĖ, Rita. Svetimšalių ir svetimtaučių bajorų imigracija į Žemaitiją XVI a. antrojoje pusėje–XVII a. pirmoje pusėje. Imigracijos kultūriniai veiksniai ir įtakos Žemaičių visuomenei. *Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai*. Vilnius, 2007, p. 491–514.
- [53] *Urządniczy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*. Tom III: *Księstwo Żmudzkie. XV–XVIII wiek*. Pod red. A. Rachuby. Warszawa, 2015.
- [54] VAIŠVILA, Alfonsas. *Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė (XVI–XX a.)*. T. 1–2. Vilnius, 2013; 2017.
- [55] VALIKONYTĖ, Irena. Priešteisminių dokumentų funkcijos ir likimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. Viduryje. *Istorijos šaltinių tyrimai*. T. 4. Vilnius, 2012, p. 93–108.
- [56] VILIMAS, Darius. *Bajoras Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemės teisme (1566–1600)*. Vilnius, 2019, 264 p.
- [57] VILIMAS, Darius. Juridinė Žemaitijos teismų kultūra XVII a. pradžioje. Problemos formulavimas. Rankraštinių teismo knygų apžvalga (1600–1630). *Lituanistica*, 2018, T. 64, Nr. 2(112), p. 99–109.
- [58] VILIMAS, Darius. Priesaika kaip juridinės kultūros elementas Žemaitijos teismuose XVII a. pradžioje. *Lituanistica*, 2021, T. 67, Nr. 3(125), p. 155–167.
- [59] VILIMAS, Darius. Teisminių ginčų nagrinėjimas iš esmės Žemaitijos teismuose XVII a. pradžioje. *Lituanistica*, 2021, T. 67, Nr. 2(124), p. 87–99.
- [60] VILIMAS, Darius. Žemaitija. Dešimtieji Žygimanto Vazos valdymo metai (žemės teismo darbas ir kasdienybė). *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos atodangos*. Prof. Mečislovo Jučo 90-mečio jubiliejui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius, 2016, p. 415–427.
- [61] VILIMAS, Darius. Žemaičių bajorai žemės teisme XVI a. pabaigoje (trumpa buvusių ir esamų Žemaitijos žemės teismo knygų apžvalga). *Lituanistica*, 2013, T. 59, Nr. 4(94), p. 221–235.
- [62] VILIMAS, Darius. Žemaitijos juridinės kultūros elementas – apeliacija. *Lituanistica*, 2020, T. 66, Nr. 1(119), p. 1–11.
- [63] VILIMAS, Darius. Žemaitijos teismo nutarčių skyrimas XVII a. pirmajame dešimtmetyje. *Lituanistica*, 2021, T. 67, Nr. 1(123), p. 1–15.
- [64] ZUJENĖ, Gitana. Mirties bausmė Žemaičių pilies teisme XVI a. – XVII a. I pusėje. *Lituanistica*, 2015, T. 61, Nr. 2(100), p. 115–127.
- [65] ZUJENĖ, Gitana. Teismo dalyvių priesaikos XVI–XVII a. Ceremonija ir formuliaras. Ženkilai, simboliai, prasmės. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimai pagalbinių istorijos mokslų aspektu*. Straipsnių rinkinys. Sud. R. Čapaitė, G. Zujienė. Vilnius, 2019, p. 287–316.

- [66] *Žemaitijos žemės privilegijos XV–XVII a. / Privilegia terrestria Samogitensia saec. XV–XVII.* Par. D. Antanavičius ir E. Saviščevas. Vilnius, 2010.
- [67] *Литовский Статут 1588 года.* Т. 1–2. Каунас, 1934–1938.
- [68] *Опись документов Виленского Центрального архива древних актовых книг.* Вып. 1–5. Вильна, 1901–1907.
- [69] ПОЛІЩУК, Володимир. Луцький замковий уряд в адміністративній системі Великого князівства Литовського до реформ 1564–1566 рр. *Український історичний журнал*, 2003, № 1, с. 3–13; 2005, № 2, с. 108–124.
- [70] РАДАМАН, Андрей. Арганізація і склад полоцького земського суду у другій половині XVI – першій третині XVII ст. *ГЕРОЛД-LITHERLAND*, № 18. Городея–Менск, 2011, с. 21–36.
- [71] СТАРЧЕНКО, Наталя. *Честь, кров и риторика. Конфликт у шляхетському середовищі Волині. Друга половина XVI – початок XVII століття.* Київ, 2014.
- [72] Статут Вялікаго княства Літоўскага 1588 г. Вялікое Княства Літоўскае. *Энцыклапедыя.* Т. 3. Мінск, 2010, с. 550–689.
- [73] *Стратегії та ритуали конфлікту: шляхетський соціум Волині зламано XVI і XVII ст. Джерела та інтерпретації.* Авторка дослідження та упорядниці Наталя Старченко. Київ, 2020.

DARIUS VILIMAS

Attorneys-at-Law in the Courts of Samogitia in the Early Seventeenth Century

Summary

Based on surviving court books, the article examines the work of early pre-lawyers, known as attorneys-at-law, in the courts of Samogitia in the first decade of the seventeenth century. A preliminary list of such attorneys was compiled and is included in the article, the nature of the disputes they represented in court is discussed, some of the most active attorneys are identified, and their origins are discussed.

Keywords: juridical culture of Samogitian courts of the early seventeenth century, structure of manuscript land and castle courts of the Grand Duchy of Lithuania, Third Statute of Lithuania, Samogitian nobility, prehistory of advocacy